

5. Відтворення студентами/учнями ДС (імітація на усвідомленій основі із застосуванням лінгвістичних знань з теорії просодії).

6. Розпізнавання ситуації на слух.

7. Диференція інтонаційних моделей за типом кривої з показом виду моделі на графіках.

8. Відтворення інтонації за типом кривої.

9. Самостійне інтонаційне рішення згідно заданої лексико-граматичної форми.

10. Самостійне лексико-граматичне і просодичне рішення елементарних комунікативних завдань у ситуаціях спілкування (у нейтральному стилі).

Наступним етапом роботи над інтонацією може бути показ стилістичного варіювання просодичних засобів у залежності від конкретної ситуації спілкування (соціальний статус мовців, емоційний стан комунікантів). При цьому доцільно використовувати такі прийоми:

1. Показ відмінного рішення ідентичних комунікативних завдань (КЗ) у залежності від стилю мовлення: нейтральний, що використовується для спілкування у будь-якій ситуації, розмовно-фамільярний – для спілкування з близькими родичами і друзями, офіційно-діловий – для спілкування з дорослими малознайомими людьми.

2. Диференціація емоційних відтінків, що є прямим виходом лінгвістичних знань і навичок у спілкуванні іноземною мовою.

3. Самостійне просодичне вирішення КЗ з використанням стилістичного варіювання інтонаційних засобів, що характерно, наприклад, для спілкування під час рольової гри.

Досвід роботи показав, що свідомо, цілеспрямована та систематична робота із становлення та підтримки навичок адекватного інтонуювання діалогічного мовлення іноземною мовою сприяє розвитку процесу сприйняття мовлення на слух, а також інших видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, монологічного мовлення, розвитку мислення, само- і взаємоконтролю, виховує студентів/учнів, надає їхньому мовленню рідною мовою емоційності, яскравості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Білінгвальна методична компетенція викладача іноземної мови є частиною лінгводидактичної компетенції, яка в свою чергу являється компонентом бікультурної професійно спрямованої компетенції поряд з іншими її видами, що визначається як уміння коректно викладати і сприймати методичні цілі, інновації, аналізувати й узагальнювати рідною та іноземною мовами вітчизняний і зарубіжний досвід навчання студентів/учнів іноземної мови оскільки основою будь-якого професійного мовлення є терміни, то оволодіння ними уможливило участь студента, майбутнього викладача іноземної мови, в професійній міжкультурній комунікації. На нашу думку таке трактування білінгвальної методичної компетенції викладача іноземної мови є вузьким, оскільки відображає лише мовні засоби її реалізації. Досвід роботи показав, що свідомо, цілеспрямована та систематична робота із становлення та підтримки навичок адекватного інтонуювання діалогічного мовлення іноземною мовою сприяє розвитку процесів сприйняття мовлення на слух, а також інших видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, монологічного мовлення, розвитку мислення, само- і взаємоконтролю, виховує студентів/учнів, надає їхньому мовленню рідною мовою емоційності, яскравості.

Література:

1. Азимов Э. Г. Словарь методических терминов / Э. Г. Азимов, А. Н. Щукин. – СПб : Златоуст, 1999. – 472 с.
2. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К. : Ленвіт, 2003. – 109 с.
3. Методика обучения иностранным языкам: Программа для педагогических колледжей. Специальность: 0303 Иностранный язык. Квалификация: учитель иностранного языка в основной школе / Сост. Н. Г. Соколова. – М. : Еврошкола, 1999. – 105 с.
4. Михалевская И. И. Стратегия формирования билингвальной методической компетенции на базе упражнений и методических паспортов // Языковое образование в национально-культурном наследии России: исторические традиции, современность, взгляд в будущее: Тезисы докладов к конференции. – М. : АПК и ПРО, 2001. – С.185–187.
5. Сафонова В. В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / В. В. Сафонова. – Воронеж : Истоки, 1996. – 237 с.
6. Тамбовкина Т. Ю. Развитие профессиональной автономии у будущих учителей иностранного языка с использованием метода проектов / Т. Ю. Тамбовкина // Иностр. яз. в школе. – 2000. – № 5. – С. 63–68.
7. Brown G. Listening to Spoken English / G. Brown. – М. 1984. – 76 с.
8. Brown G., Jule G. Teaching the Spoken English. – Lnd., 1983. – 117 с.
9. International Congress of Phonetical Science, the XI. – Tallinn, 1987. – 39 с.
10. Knowles G. Variable Strategies in Intonation / G. Knowles. – Berlin, 1984. – 72 с.
11. Oschepkova T., Starkova D. techniques in Teacher training Context / T. Oschepkova, D. Starkova // Языковое образование в национально-культурном наследии России : исторические традиции, современность, взгляд в будущее: Тезисы докладов к конференции. – М. : АПК и ПРО, 2001. – С. 199–201.

УДК 811.161.2'373.7 – 115 (045)

Т. Ф. Семашко, Т. С. Тютюма,

Маріупольський державний університет, м. Маріуполь

ОСОБЛИВОСТІ ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ ІЗ СЕНСОРНИМ КОМПОНЕНТОМ У РІЗНОСТРУКТУРНИХ МОВАХ (НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОЇ ТА АНГЛІЙСЬКОЇ МОВ)

Пропоноване дослідження зумовлене недостатньою увагою лінгвістів до фразеологізмів із сенсорним компонентом як репрезентантів етнокультурної інформації. У результаті проведеного аналізу з'ясовано: тотожні за своїм компонентним складом фразеологічні одиниці із перцептивним компонентом в українській і англійській мовах виявляють розбіжності на семантичному та структурному рівнях. Така специфічність фразеологізмів зумовлена морально-естетичними пріоритетами етносу, що є засобами вторинної номінації.

Ключові слова: фразеологізм, етнокультурний стереотип, сенсорний компонент, вторинні номінації, семантичний рівень.

ОСОБЕННОСТИ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ С СЕНСОРНЫМ КОМПОНЕНТОМ В РАЗНОСТРУКТУРНЫХ ЯЗЫКАХ (НА МАТЕРИАЛЕ УКРАИНСКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ)

Предлагаемое исследование обусловлено недостаточным вниманием лингвистов к фразеологизмам с сенсорным компонентом как репрезентантов этнокультурной информации. В результате проведенного анализа выяснено:

тождественны за своим компонентным составом фразеологические единицы с перцептивным компонентом в украинском и английском языках обнаруживают расхождения на семантическом и структурном уровнях. Такая специфичность фразеологизмов обусловлена морально-эстетическими приоритетами этноса, что есть средствами вторичной номинации.

Ключевые слова: фразеологизм, этнокультурный стереотип, сенсорный компонент, вторичные номинации, семантический уровень.

FEATURES OF PHRASEOLOGISMS WITH SENSORY COMPONENT IN DIFFERENT STRUCTURAL LANGUAGES (BASED ON UKRAINIAN AND ENGLISH)

The importance of sensory in perception of the world by a human world can not be overstated, because of its help we are able to perceive the world in all its variety, feel the finest disjunctions of natural life. Any of the phenomena of reality that perceived by the senses, in parallel subject to the logical comprehension and categorizing. The close connection of categorization with system of world perception by five senses and with sensorimotor and perceptual processing of data by language, on the other, makes actual researches of specific of linguistic representation of sensory (perceptual) mental complexes, as what come forward perceptual ethnocultural stereotypes of different languages.

The proposed study predefined by insufficient attention of linguists to phraseology with sensory component as representatives of ethnocultural information. It is found out as the result of the conducted that identical phraseologisms by its component composition with perceptual component in Ukrainian and English find out differences on the semantic level. Such specific of predefined by phraseology moral and aesthetic priorities of ethnos that incarnate facilities of secondary nomination.

Prospects of further research see in deepening into the specifics of ethnocultural stereo typing; systematization of ways of recreation of cultural meanings by lingual facilities of Ukrainian language.

Key words: idiom, ethno-cultural stereotype with sensory component, secondary nomination, semantic level

Значущість сенсорики у сприйнятті людиною світу неможливо переоцінити, оскільки за її допомогою ми отримуємо можливість сприймати світ в усьому його розмаїтті, відчувати найтонші відтінки природного буття. Будь-який із феноменів навколишньої дійсності, що сприймається органами чуття, паралельно підлягає логічному осмисленню і категоризації. Тісний взаємозв'язок категоризації з системою сприйняття світу п'ятьма органами чуття і з обробкою сенсорних і перцептивних даних за допомогою мови [4, с. 307], робить актуальними дослідження специфіки мовної репрезентації перцептивних ментальних комплексів, якими виступають фразеологічні одиниці з сенсорним компонентом різних мов.

Мета статті – розглянути особливості відтворення фразеологізмів із перцептивним компонентом української та англійської мов.

Об'єктом пропонованого дослідження виступають фразеологізми сучасної української та англійської мов, у структурі яких наявний сенсорний компонент.

Поставлена у дослідженні мета передбачає розв'язання таких завдань: 1) виявити корпус фразеологічних одиниць української та англійської мов із сенсорним компонентом; 2) установити семантичне значення українських та англійських фразеологізмів; 3) з'ясувати взаємодію мови та культури різних лінгвальних груп; 4) представити специфіку реалізації фразеологічних одиниць із сенсорним компонентом у різноструктурних мовах; 5) означити фразеологізми як культурно-марковані мовні структури.

Фразеологізми української та англійської мов є об'єктом постійного вивчення як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Зокрема, національно-культурна специфіка семантики фразеологічних одиниць (далі ФО) репрезентована працями С. Денисенко, Д. Добровольського, В. Ужченка, Ф. Краас; роль генетичного прототипу в формуванні семантики ФО, реалізації конотаційних можливостей фразеологізмів відтворено в дослідженнях В. Гавриш, Ю. Солодуб; функціонуванням онімів у складі ФО займалися Б. Ажнюк, З. Загірова, Г. Манушкіна; конструкти (зокрема, ФО), що формують уявлення про альтернативні варіанти осмислення феноменів чуттєвого сприйняття та способи кодування такого типу інформації, були в полі зору О. Деменчук тощо. Проте до сьогодні не спостережено порівняльного дослідження фразеологічних одиниць із сенсорним компонентом, виконаних на матеріалі української та англійської мов, що і робить актуальною тему пропонованого дослідження.

Відмінності фразеологічних систем української та англійської мов викликають багато суперечностей при перекладі. Основним джерелом таких суперечностей є семантична багатоплановість ФО, завдяки якій навіть сигніфікативно еквівалентні та типологічно схожі явища не задовольняють вимог еквівалентності перекладу. Кожна фразеологічна одиниця є структурою – системою обмежень у виборі перемінних на семантичному, лексичному, морфологічному і синтаксичному рівнях [6, с. 242].

Згідно положенню герменевтичного закону В. фон Гумбольдта й О. Потебні, «розуміння іншого відбувається на підставі розуміння самого себе, позаяк люди мають спільну психічну природу й закони духовної діяльності: «Людина розуміє іншу людину не таким чином, що насправді передає їй знаки предметів, а таким чином, що торкається тієї самої ланки ланцюга чуттєвих уявлень і понять, торкається тієї самої клавіші свого духовного інструмента» [7, с. 112].

Фразеологія спільна для української й англійської мов кількісно незначна за певних причин: а) мови належать до різних лінгвальних груп, які далеко розійшлися у плані граматичної будови, лексичного складу; б) в історичному розвитку кожна з мов зазнала неоднакових позамовних впливів; в) українська й англійська мови є дистантними [3], тобто носіїв цих мов не об'єднує ні білінгвізм, ні безпосередні територіальні контакти.

Тісний пізнавальний контакт людини із об'єктивним світом забезпечують сенсорні процеси: сигнали, які надходять до сенсорної системи людини з навколишнього світу, обробляються її свідомістю, узагальнюються та фіксуються в пам'яті, формуючи етнокультурні стереотипи сенсорного сприйняття, об'єктиваторами яких виступають фразеологізми. Під останніми ми розуміємо об'єктивовану типовими мовними засобами певну узагальнену, етнічно-специфічну, історично-мінливу та часто повторювальну металеву структуру, яка на рівні емоційного та асоціативного сприйняття фіксує результати профілювання світу егнічною свідомістю [8].

Фразеологізми – це знаки вторинної номінації значення яких може бути потрактовано: 1) на основі суміжних значень складників фразеологічних одиниць; 2) шляхом переосмислення компонентів звороту; 3) шляхом подвійного переосмислення (у випадку наявності сенсорного складника у їх структурі).

Доведемо сказане на прикладах. Так, за своєю семантикою є подібними фразеологізми як *чорний віл у ярмі* та *work one's fingers to the bone*, що в українському та англійському середовищах означають 'тяжко, надмірно працювати'. Однак в англійській мові засвідчено ще один фразеологізм з подібним, але не тотожним значенням: *to work like a horse* ('працювати як кінь'), де носієм ознаки є лексема *horse* (кінь), що умотивовано символічною значущістю тварин. В українській

традиції волів здавна використовували як тяглову силу; воли, опоетизовані в народній творчості, символізують важку працю, покірність, терпіння. Припускаємо, що в англійській етномовній картині світу символом покінності є кінь. Звідси і розбіжність на рівні сенсорного складника, де сема 'працювати важко' в українській мові підсилена ад'єктиватором *чорний* (як *чорний кінь*), а в фразеологізмах англійської мови такий складник відсутній.

На підтвердження означеної думки наводимо фразеологізм *за гаряче й студене ханати* 'усе робити, ні від якої роботи не відмовлятися', об'єктивованій лексемами тактильного модусу *гаряче, студене*, якому в англійській мові відповідає фразеологізм *a willing horse*, базовим компонентом якого є лексема *horse* (кінь). Переосмислення такого образу об'єктивоване символічністю тварини: кінь символ руху, швидкості.

Цікавим є фразеологізм англійської мови *a rare bird* 'рідкісна птаха', 'дивина', якому в українській мові відповідає фразеологізм *біла ворона*. Біла ворона – символ когось або чогось рідкісного, незвичайного. За легендою, могутній богатир убив злого духа разом з його коханкою; прилетіли ворон і ворона і стали клювати: ворон клював тільки нечистого, тому він лише чорний, а ворона клювала і чистого, і нечистого, тому буває і білою, і чорною [2, с. 117]. Розбіжність сенсорного значення означених фразеологізмів виявляється на структурному рівні. В українській мові значення фразеологічної одиниці передається за допомогою прикметника *біла* (об'єктиватор зорового модусу), а в англійській – перцептивний компонент не виражений. Аспектно, що в англійській мові є прикметникове сполучення *a white crow*, що буквально перекладається як *біла ворона* та не набуває статусу фразеологізму.

Нами спостережено, що зачасти перцептивні компоненти фразеологічних одиниць української мови, в англійській мові відтворюються за допомогою інших колірних прикметників.

Так, фразеологізм *голубі шоломи* 'війська спеціального призначення' в англійській мові представлений фразеологізмом *green berets*, які мають тотожну семантику. Можемо припустити, що в українській етномовній картині світу залучено прикметник *голубий* як асоціатив із кольором неба та води (війська спеціального призначення виконують свої професійні обов'язки як на суші, так і на воді). Використання прикметника *green* в англійській мові пояснюємо тим, що в системі колірної символіки зелений асоціюється зі спокоєм, повною безпекою, гармонією [5]. Також відома думка психологів, що саме зелений колір – колір повної безпеки. Звідси, семантично однакові фразеологізми представлені різними лексемами одного перцептивного модусу – зорового.

Дещо по-іншому потрактуємо взаємозамінні номінації жовтий / *green*. На позначення заздрості в англійській мові вживаються вислови: *green with envy* – 'мучений заздрістю', *to look through green glasses* – 'заздрити', *green-eyed monster* – 'заздрість', семантика яких передається через колоратив *green*; В українській мові спостережено вираз *заздрість з жовтими очима, мов жовтки*, семантика яких умотивована кольоропозначенням *жовтий* [9, с. 96]. Пояснення вбачаємо в наступному: в кольоровому спектрі зелений та жовтий стоять поруч [5], тому не дивно, що останні вживаються в різних мовах як взаємозамінні лексеми. Використання означених прикметників для передачі почуттів заздрості, ревності пов'язане з фізіологічними процесами в організмі людини, коли індивід відчуває останні, в нього інтенсивно виділяється жовч (жовч – 'гірка жовто-зелена утворена в печінці рідина, необхідна для засвоєння жирів і посилення функцій кишечника') і шкіра набуває жовто-зеленого відтінку.

Фразеологічні одиниці можуть передавати сенсорне значення і за відсутності перцептивного компонента у їх структурі. Так, наприклад, фразеологізми *ніби аришин проковтнув / as stiff as poker* вживаються зі значенням 'про людину, яка держиться неприродно прямо, виструнчено', однак, буквально англійський фразеологізм означає 'гнеться як кочерга'. На перший погляд такі фразеологізми є семантично однакові, але при детальнішому аналізі виявляються їх розбіжності: в українській мові компоненти фразеологізму передають перцептивне значення, де носієм ознаки виступає іменник *арішин* (об'єктиватор зорового модусу), а в англійській мові – іменник *poker* ('кочерга'), який немає відношення до перцепції. Однак при перекладі фразеологізму останній передає сенсорні конотації.

У результаті проведеного дослідження ми дійшли висновків. Фразеологізми із сенсорним складником української і англійської мов є одиницями вторинної номінації, які у своїй значеннєвій площині демонструють спільні семи. Розбіжності спостережено на рівні компонентного аналізу; переосмислення образного / необразного значень; співвіднесеності / неспіввіднесеності кольоропозначень; символічності; етнокультурної значущості. Така локальна маркованість ФО обумовлена тим, що останні тісно пов'язані з історією країни, соціальним устроєм, трудовою діяльністю людей. Виразення національного менталітету знаходить свій вияв в семантиці тих фонових знань, які вербалізуються в знакових комплексах, комунікативних одиницях, що уміщують оцінні реакції, і через систему значень відображають асоціативно-образну систему морально-етичних уявлень, зафіксованих конкретною мовною системою.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у заглибленні в специфіку етнокультурної стереотипізації; систематизації шляхів відтворення культурних смислів лінгвальними засобами української мови.

Література:

1. Баранцев К. Г. Англо-український фразеологічний словник / К. К. Баранцев. – К., 1993. – 324 с.
2. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури: Словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К.: Довіра, 2006. – 705 с.
3. Зорівчак Р. П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія / Р. П. Зорівчак. – Львів: Вища школа, 1983. – 174 с.
4. Кубрякова Е. С. Язык и знание: На пути получения знаний о языке: Части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира / Е. С. Кубрякова. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
5. Кузнецова Д. Ю., Спіщина В. Є. Семантичний простір фразеологічних одиниць з кольороназвами зелений/green/grün в українській, англійській та німецькій мовах: зіставний аспект / Д. Ю. Кузнецова, В. Є. Спіщина // Науковий вісник кафедри Юнеско КНЛУ. Серія Філологія. – Вип. 22. – 2011. – С. 111–115.
6. Полішук Т. В. Порівняльна характеристика фразеологізмів на позначення рис характеру людини у процесі здійснення професійного перекладу з англійської та польської мов українською / Т. В. Полішук // Філологічні науки. – 2013. – С. 241–245.
7. Потебня А. А. Эстетика и поэтика / А. А. Потебня. – М.: Искусство, 1976. – 614 с.
8. Семашко Т. Ф. Перцептивний компонент у структурі етнокультурних стереотипів-вестимів / Т. Ф. Семашко // Вісник Донецького національного університету. Серія Б. Гуманітарні науки. – № 1–2. – 2015. – С. 239–246.
9. Фразеологічний словник української мови / Уклад. В. М. Білоноженко та ін. – К., 1993. – 686 с.